

scli-gbr/index.html?fbclid=IwAR0Na4KitYIR9FFtmqj-NdH7MtXt6GGk1-xBHFAvrUmZgFnReRKiDrD7vsM

Retrieved from <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0071004>

11. Kaniewski D., Van Campo E., Guiot J., Le Burel S., Otto Th., Baeteman C. (2013). Environmental Roots of the Late Bronze Age Crisis. PLoS One. Vol. 8, № 8 (14 August).

Надійшла (received) 10.11.2022

Відомості про авторів / About the Authors

Тараров Яків Володимирович (Tararoev Jakov) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0734-0804>

УДК 355.01:001.18:504

doi: 10.20998/2227-6890.2022.2.03

Н.Б. ГОДЗЬ

КОНЦЕПТ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ РОЗГЛЯДУ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ФУТУРОЛОГІЇ ТА ЗАДАЧІ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ВІДБУДОВИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Актуальність статті полягає у необхідності планування різних моделей варіантів виходу країни зі стану воєнної кризи та післявоєнної розрухи. Футурологічні дослідження дозволяють поєднати знання минулого, знання інших країн та епох з можливостями прогнозування та передбачення. Економіка, питання збереження довкілля, рівня освіти та виробництва поряд з питаннями демографії та здоров'я населення та низка інших завдань вибудовують фундамент дій у державі вже зараз. Питання освітянського простору міцно поєднані з питаннями розуміння етапності та першочерговості майбутніх кроків. Надважливим постають мотиваційні завдання й питання психологічного стану населення та відповідна філософська рефлексія з цього приводу.

Ключові слова: футурологія, екологія, екологічна футурологія, прогностика, ідеологія, стандарти життя, стандарти освіти.

N.B. GODS

THE CONCEPT OF WAR IN THE CONTEXT OF CONSIDERING THE ISSUE OF ENVIRONMENTAL FUTUROLOGY AND THE PROBLEM OF INSTAURATION AND RECONSTRUCTION: A PHILOSOPHICAL ASPECT

The relevance of the article arises from the need to plan various options for the country's exit from the state of war crisis and post-war devastation. Futurological research allows you to combine knowledge of the past, knowledge of other countries and eras with the possibility of forecasting and prediction. The economy, the issue of environmental protection, the level of education and production, along with issues of demography and population health, and a number of other tasks are building the foundation of actions in the state already now. The issues of the educational space are strongly connected with the issues of understanding the phasing and priority of future steps. Motivational tasks and the issue of the psychological state of the population and the corresponding philosophical reflection on this matter become paramount.

Key words: futurology, ecology, ecological futurology. prognosis, ideology, standards of life, standards of education.

Постановка проблеми. Війна як будь-який феномен культури є частиною культурно-історичного життя людей протягом усього їх існування. Щось в її стандартах залишається незмінним, і це полегшує аналіз війн як певного феномену з низкою стандартних питань до розгляду, щось має ознаки певної епохи (частіше за все це певна модернізація зброї, рівень негативного впливу наслідків бойових дій на населення, структуру ураження інфраструктури країн, довкілля, тощо) має риси певної зміни. Слід враховувати також, що є низка факторів та ситуацій, які або зникають з площини воєнних дій як феномен, або відповідним чином кардинально змінюються чи ще цікавіше – є наслідками зміни технологій та епох і відповідно спричиняють зміни і створюють нове «обличчя» війни. Ті явища та концепти, які при загальному розгляді феномену війни виходячи з філософських

позицій залишаються незмінним (саме це, до речі є важливим задля ідеологічного, патріотичного, педагогічного виховання населення) мають право на новий аналіз філософами, науковцями, представниками практичних дисциплін. Не менш, а може й більш важливим та нагальним є аналіз питань та феноменів, який дотичний насамперед до механізмів війни та військового мистецтва та буття, які з'явилися уперше, бо це саме ті чинники, які найбільш трагічні, оскільки знання про них, а, відповідно і захисту од впливу цих феноменів не існує для соціумів та їх представників, які залучених до військового конфлікту. І фаза війни, і фаза повоєння досить щільно між собою пов'язані, тому розглядати їх можливо й поряд.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження військових конфліктів та їх наслідків, насамперед екологічних проведено у працях

Т.В. Гардашук «Чи є російська агресія в Україні екоцидом?» [8] та «Екологічні загрози війни в Україні. Енвіголіка» [7]. Аргументовано і дуже широко питання соціальної конфліктології, конфліктологічної культури і конфліктологічної компетентності, теорію конфлікту виклав Л.Й. Гуменюк, дослідження якого ми розглядали у відповідній статті про війни та конфлікти [4]. Цікавими є роздуми Є. Юрченко [5] та К. Пінкуса [9]. Так вийшло, що за ці роки ми тричі поверталися до питань аналізу феномена війни: у 2018 році як розгляд низки питань аналізу майбутнього та відповідної зміни задач екології в світлі зменшення ресурсів задля попередження глобальних військових конфліктів [2], далі навесні 2022 р. вже під час другої фази війни в Україні досить активно це питання обговорювалося на конференції у Черкаському державному технологічному університеті. Можемо назвати таких науковців, як А. Бойко, Ю. Грон, О. Горьовий, І. Синьогуб, А. Мироненко, В. Данилевський та інші. Так само на зазначеній конференції самим автором було запропоновано розглянути питання розуміння ролі філософії та філософів у просторі війни, а також певний діапазон питань, пов'язаних з можливостями рефлексії та її значення від час активних військових дій на теренах країни [3].

Метою статті є вивчення майбутнього як феномена, у якому реалізується не тільки істинно людське розуміння Буття та матерії, розуміння природи, але й істинно людське розуміння мети, руху часу та його філософського розуміння, глобальне розуміння еволюції природи.

Виклад основного матеріалу. Розуміння дійсності у першу чергу визначається через філософські рефлексії над питанням місця людини в світі та її взаємодії з природою та тим техно світом, який вона створила за всі тисячоліття як власного існування, так і існування культури та цивілізації взагалі. Людство навчилося сприймати себе через мову у площині простору і часу, які також мають як національні культуро специфічні ознаки власного сприйняття та розуміння, трансляції, так і загально людські риси. Наголосимо, що суспільство існує і продовжує вчитися пов'язувати історію власного існування через зв'язок минулого з сучасним, теперішнім та постійно закидає у простір майбутнього (прийдешнього) свої сподівання та побажання, створюючи тим самим проекти, прогнози та на жаль й пусті проєкти. Ідеологія держав з викривленими шляхами політичної уяви цінності та мети власного існування у першу чергу знищує здоровий глузд та розуміння у власного населення, створює псевдо мету та псевдо цінності та образ внутрішнього та зовнішнього ворога / ворогів. Питання екології та збереження довкілля – це останнє, що турбує адептів та ідеологів таких держав. Історія, на жаль досить часто доводить правоту вищезначеної загальної песимістичної характеристики. Та жаль футурологія та її сфери застосування у наукових спільнотах подібних країн

разом з іншими соціальними верствами відриваються від дійсності і починають існувати лише у площині проєктерства.

Ми вже писали, що футурологія часто починає викладатися як практичний проєкт застосування інженерної та технічної думки, та створення віртуальних прогнозів, але ніколи (або вкрай зрідка) як наука, у якій у першу чергу мають враховуватися не питання зручності життя у майбутньому. Також нагадаємо, що невелика кількість нереалізованих проєктів може інакше сьогодні відтворитися, бо наука показує поступовий розвиток технологій (або стрибок) [1], [2]. Тому фаза війни і повоення є досить важливими та цікавими феноменами де поєднується знання та прогнозування з багатьох практичних та теоретичних дисциплін.

Юлія Болзон пише про конференцію «BEINGS 2015: Biotechnology and the Ethical Imagination Global Summit», яка намагалася примирити та знайти спільність стосовно майбутнього біотехнологій, вона пише, що «Доктор Пол Волпе, директор Центру етики Університету Еморі та засновник Саміту, мріяв про цю ідею роками. Востаннє таке зібрання експертів відбулося в Асіломарі, штат Каліфорнія, у 1975 році з нагоди появи технології рекомбінантної ДНК та її невідомих наслідків для майбутнього суспільства» [6]. Досить дивно, що авторка цитує у першу чергу негативні уявлення стосовно футурологічних досліджень взагалі, які на думку учасників тієї конференції витворюючись у вигляді сценаріїв, фільмів та книг начебто лише заважають дійсно майбутнім науковим експериментам та маніпуляціям на рівні цієї науки. Буквально, вона пише наступне: «Під час відкриття Саміту, присвяченого прагненням і цілям біотехнології, психолог Стівен Пінкер представив думку про те, що метою біомедичних досліджень є (або має бути) сприяння процвітанню людини та зменшення страждань, інвалідності та передчасної смерті. Він виступає за те, щоб прагнення біоетики були такими ж, і, отже, вона повинна «зосереджуватися на реальній шкоді, а не на туманних заявах про місію чи спекулятивній футурології» ... Пінкер стверджує, що, розглядаючи потенційну шкоду від біотехнології, біоетики не повинні базувати свої думки на спекулятивних побоюваннях щодо шкоди, яка станеться у віддаленому майбутньому, як, наприклад, ті, що демонструються в біоетичних антиутопіях..» [6]. Ми власними дослідженнями доводимо протилежну ситуацію – завдяки футурологічним дослідженням пропонуються можливі сценарії майбутнього [1; 2; 3; 4].

В праці «Як далеко майбутнє» К. Пінкус пише, що «Поява вірусу, наступна економічна рецесія і кліматична криза змінили більш традиційні відповіді на запитання «як далеко майбутнє?». В певному сенсі пандемія наблизилася майбутнє» [9]. Ми вже писали, що досить часто наше майбутнє та уявлення про нього пов'язані скоріше з нашим сьогоднішнім, а саме з нашим знанням та уявленням яке сформоване на базі навіть не теперішніх, а минулих уявлень про

процеси як природні, так й соціальні і саме тому коли ми проектуємо власні уявлення та потреби у майбутнє, ми скоріше виявляємо уявлення особисто створеного майбутнього, яке є віддзеркаленням у першу чергу сьогоденних потреб, та ми його вважаємо як планом та проектом, який нам здається перспективним та «інноваційним». От саме чому, як на нашу думку, питання та проблема вивчення прийдешнього та проєктивних методик полягає, насамперед у тому, що, прогнозуючи та плануючи, часто ми даємо поштовх до реалізації потреб та мотивів, які виникли внаслідок дії старих технологій та необґрунтованих потреб, враховуючи статтю про страхи мікробіологів про футурологію, можна сказати, що це також застарілі уявлення певної ланки суспільства про власну науку та ставлення до неї оточуючого середовища людей (хоча можна й погодитися але з невеликим відсотком відповідності до правди). Цікаво, що той же К. Пінкус далі пише, що «Майбутнє, у більш «нерасовому» або краще, білому розумінні, це, серед іншого, естетичний стиль, який знову з'являється з певною періодичністю. Цей стиль може характеризуватися космічним або атомним зображенням, розширеною мобільністю, хмарочосами тощо... Всесвітні виставки, наприклад, часто були дуже «футурізованими», і особливо, 1939 Нью-йоркська всесвітня виставка. У той час закінчення війни означало б що поріг у майбутнє для війни, до цього моменту, неважливо як криво вона б не йшла, таки прийшов кінець. Повоєнний період звичайно побачив зростання професійної футурології, особливо пов'язаний з сценарне плануванням та кібернетикою. Загальна футуристична естетика, включаючи деякі елементи італійського футуризму? характеризує ХХ ст., світові ярмарки, дизайн і різні ЗМІ, в тому числі популярні телесеріали...» [9].

На зв'язок футурології та військової справи з позиції загально наукового, філософського погляду вказує й Є. Юрченко, він пише, що: «Війна є для нас важким випробуванням, але для того, щоб зрозуміти нелегкий шлях, яким ми йдемо, ми повинні зрозуміти її сутність, її відмінність від попередніх війн, ті елементи майбутнього, що вона несе в собі та те, як вона формує своє майбутнє собою. Протягом історії людства війна як явище проходила чимало трансформацій. Кожен історичний цикл та стадія цивілізаційного розвитку мали війни свого особливого типу. Крім того, нерідко саме військові конфлікти відігравали роль найбільш впливового чинника, що сприяв технологічним, соціальним, цивілізаційним та, навіть, антропологічним змінам» [5, с. 71]. Слід звернути увагу на його аналіз війни відповідно концепції «четвертого покоління (Fourth generation warfare, 4GW)», тут важливо звернути увагу на той факт, що як пише Є. Юрченко: «була вперше описана авторами Вільямом С. Ліндом, полковником Кітом Найтінгейлом (армія США), капітаном Джоном Ф. Шміттом (морська піхота США), полковником Джозефом В. Саттоном (армія США) та підполковником Гері І. Уілсоном (США) у статті «Вісник морської піхоти» 1989 року під назвою «Зміна обличчя війни: у четверте

покоління» [9]. У 2004 році ця концепція була розширена полковником морської піхоти США Томасом Кс. Хаммесом (у відставці) у його книзі «Праця та камінь» [Hammes 2004]. Крім того, активну роботу над розвитком концепції продовжує Вільям Лінд, якого зазвичай вважають основним «генератором ідей» цієї команди» [5, с. 72]. Зміст цієї концепції як зазначає Є. Юрченко вищевказані автори визначають через той факт, що тут іде інша класифікація війни, а саме риси та властивості її ведення починаються від Тридцятилітньої війни та Вестфальського миру. Цікавим тут є те, що тепер воюючі держави, як і всі інші суверенні держави позбавлені «права монополії на війну» а психологічний фактор набуває визначного та яскравого характеру [5, с. 73-75]. Далі він пише, що «масштабне військове вторгнення російської федерації є тією самою масштабною війною нового покоління, яка здатна поставити принципові питання, на які намагаються знайти відповідь сучасні концепції війни нового покоління. Найголовніше, що вона не лише підіймає ці питання, але й може дати на них відповідь» [5, с. 82]. Серед інших, для нас важливим серед семи відповідей, які пропонував цей автор є наступний прогноз, який наголошує, що відповіддю, яку дасть ця війна є відповідь, є те, «яким чином війна нового покоління формуватиме нову цивілізацію майбутнього і як цивілізація майбутнього впливатиме на формування війни нового покоління...» [5, с. 73-75].

Не менш важливо, як пише Т. Гардашук, що «що війна в Україні є великою гуманітарною катастрофою, яка має наслідки для порушення або знищення віддалених природних територій та довгострокових екологічних загроз, що впливає на здоров'я людей у майбутніх поколіннях. Це відбувається всупереч міжнародно-дійсним конвенціям і протоколам, підписаним як Україною, так і Російською Федерацією. Короткий (і все ще неповний) огляд збитків буде поступово доповнюватися, щоб можна було зробити висновок про відповідальність. Міжнародне співтовариство має брати в цьому участь, адже докільля не має кордонів» [7] та те, що за всіма наслідками та ознаками сучасної війни «Російська агресія в Україні має явні ознаки екоциду. І хоча правовий статус злочину екоциду все ще обговорюється на міжнародному рівні, сам термін «екоцид» вийшов за межі далекої юриспруденції (правової теорії) і став широко поширеним і пустив глибоке коріння в ЗМІ, громадській думці та різних форми екологічної та правозахисної діяльності» [8].

Висновки. Таким чином, повертаючись до питання практичного використання можливостей поняття «Екологічна футурологія» та аналізуючи данні окремих наук та дослідження відповідних науковців ми бачимо нагальну потребу вже зараз створювати та аналізувати відповідні проєкти інших часів та держав у повоєнному відновленні країни. При цьому «повоєнність» не може бути відсунута на час «після перемоги». Світ та сучасні технології вимагає відновлення «зараз і тепер». Саме планування різних моделей варіантів виходу країни з стану воєнної

кризи та післявоєнної розрухи є найбільш важливою та цікавою ланкою, в якій може бути поєднано знання та теоретичні здобутки різних фахівців та галузей виробництва навіть не однієї держави. Футурологічні дослідження дозволяють поєднати знання минулого, знання інших країн та епох з можливостями прогнозування та передбачення. Економіка, питання збереження довкілля та відновлення рівня освіти населення та виробництва поряд з демографічними питаннями та питаннями відновлення та підтримання здоров'я населення на загальнодержавному рівні та низка інших задач вибудовують фундамент дій у державі вже зараз. Освіта та психологічний стан населення є важливими задачами відродження держави та руху її до мирного міцного і достойного життя.

Список літератури

1. Годзь Н.Б. (2017). *Вступ до екологічної футурології* : монографія. Харків : Видавець Олександр Савчук. 572 с.
2. Годзь Н.Б. (2018). Питання майбутнього та трансформація задач екології в світлі зменшення ресурсів задля попередження глобальних військових конфліктів. *Світові конфлікти у XXI столітті: філософська рефлексія соціальних, економічних, екологічних, політичних та релігійних аспектів: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (25 жовтня 2018 р., м. Київ) ; Укладачі: Новіков Б.В., Покуліта І.К., Казаков М.А. К : ТОВ НВП «Інтерсервіс». 145 с., С. 18-20.
3. Годзь Н. (2022). Філософія у просторі війни, питання можливості рефлексії та її значення. *Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект : Матеріали VIII науково-практичної конференції* (19 травня 2022 року, м. Черкаси) ; уряд. і відп. ред. проф. А.І. Бойко. Черкаси : ЧДТУ. 88 с., С.8-12.
4. Годзь Н.Б. (2022). Питання розгляду специфіки етноконфліктів. *Modern research in world science : The 2 nd International scientific and practical conference* (May 15-17, 2022), Lviv, Ukraine. 1785 p., С. 868–874. Retrived from <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-15-17.05.22.pdf>
5. Юрченко Є. (2022). Масштабне вторгнення Російської Федерації в Україну та футурологія війни: уроки та завдання на майбутнє. *Філософія освіти*. № 28 (1). С. 70–85. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-1-5>. Retrived from <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/download/714/627>
6. Bolzon J. (2016). What do Sci-Fi, Literature, and Art have to do with Bioethics? *On Bioethics and Art. Voices in Bioethics*. № 2. <https://doi.org/10.7916/vib.v2i.5970>. Retrived from <https://journals.library.columbia.edu/index.php/bioethics/article/view/5970>
7. Gardashuk T. (2022). Environmentalni hrozby valky na Ukrainie. *Envigogika*. № 17(1). <https://doi.org/10.14712/18023061.639> Retrived from <https://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/639>
8. Gardashuk T. (2022). Je ruska agrese na Ukrainie ekocidou? *Envigogika*. № 17 (1). <https://doi.org/10.14712/18023061.642>. Retrived from <https://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/642>
9. Pinkus, K. (2020). How Far Is the Future? *Img Journal*. № 2(3). P. 334–345. <https://doi.org/10.6092/issn.2724-2463/12262>. Retrived from <https://img-journal.unibo.it/article/download/12262/12332/43472>

References (transliterated)

1. Hodz N.B. (2017). Vstup do ekolohichnoi futurolohii : monografii. Kharkiv : Vydavets Oleksandr Savchuk. 572 s.
2. Hodz N.B. (2018). Pytannia maibutnoho ta transformatsiia zadach ekolohii v svitli zmeshennia resursiv zadlia poperedzhennia hlobalnykh viiskovykh konfliktiv. Svitovi konflikty u KhKhI stolitti: filosofska refleksia sotsialnykh, ekonomichnykh, ekolohichnykh, politychnykh ta relihiynykh aspektiv: Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (25 zhovtnia 2018 r., m. Kyiv) ; Ukladachi: Novikov B.V., Pokulyta I.K., Kazakov M.A. K : TOV NVP «Interservis». 145 s., S. 18-20.
3. Hodz N. (2022). Filosofiy u prostori viiny, pytannia mozhlyvosti refleksii ta yii znachennia. Sotsialni ta humanitarni tekhnolohii: filosofsko-osvitnii aspekt : Materialy VIII naukovo-praktychnoi konferentsii (19 travnia 2022 roku, m. Cherkasy) ; uporiad. i vidp. red. prof. A. I. Boiko. Cherkasy : ChDTU. 88 s., S.8-12.
4. Hodz N.B. (2022). Pytannia rozgliadu spetsyfyky etnokonfliktiv. Modern research in world science : The 2 nd International scientific and practical conference (May 15-17, 2022), Lviv, Ukraine. 1785 p., S. 868 – 874. Retrived from <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-15-17.05.22.pdf>
5. Iurchenko Ye. (2022). Masshtabne vtornhennia Rosiiskoi Federatsii v Ukrainu ta futurolohii viiny: uroky ta zavdannia na maibutnie. Filosofiiia Osvity. Filosofiiia osvity. № 28 (1). S. 70–85. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-1-5>. Retrived from <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/download/714/627>
6. Bolzon J. (2016). What do Sci-Fi, Literature, and Art have to do with Bioethics? *On Bioethics and Art. Voices in Bioethics*. № 2. <https://doi.org/10.7916/vib.v2i.5970>. Retrived from <https://journals.library.columbia.edu/index.php/bioethics/article/view/5970>
7. Gardashuk T. (2022). Environmentalni hrozby valky na Ukrainie. *Envigogika*. № 17(1). <https://doi.org/10.14712/18023061.639> Retrived from <https://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/639>
8. Gardashuk T. (2022). Je ruska agrese na Ukrainie ekocidou? *Envigogika*. № 17 (1). <https://doi.org/10.14712/18023061.642>. Retrived from <https://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/642>
9. Pinkus, K. (2020). How Far Is the Future? *Img Journal*. № 2(3). R. 334–345. <https://doi.org/10.6092/issn.2724-2463/12262>. Retrived from <https://img-journal.unibo.it/article/download/12262/12332/43472>

Надійшла (received) 22.09.2022

Відомості про авторів / About the Authors

Годзь Наталія Борисівна (Nataliia Gods) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2717-1232>